

Doel: Experts informeren over het onderzoek Alcohol en Zwangerschap 2008 – 2012 (uitgevoerd door STAP en Maastricht Universiteit) en met hen discussiëren over de resultaten.

Deelnemers: Wetenschappers, zorgprofessionals en voorlichters op het gebied van alcohol en zwangerschap (zie lijst van aanwezigen op laatste pagina).

Presentaties

De bijeenkomst begon met een presentatie van kinderarts **Rudi Kohl** werkzaam bij de FAS-polikliniek in Winschoten. Hij vertelde onder andere dat FASD 100% voorkombaar is, net zoals gevolgen na de zwangerschap van softenon en Rodehond, maar dat het nog steeds vaak voorkomt, met schattingen van 5% prevalentie van FASD en 0,9% FAS. Deze prevalentie is veel hoger dan bijvoorbeeld het Down syndroom (0,16%). Kohl vertelde dat onderzoek aantoont dat vooral blanke vrouwen, dertig plus, met hogere opleiding en inkomen vaker FASD-kinderen hebben. FASD wordt niet altijd bij een kind herkend. Artsen zouden extra alert moeten zijn op de mogelijkheid dat het kind FASD heeft, als een kind ADHD heeft, geen gezonde gewetensontwikkeling en/of problemen in de executieve functies. Tot slot heeft Kohl kort uitgelegd dat de diagnose van FASD op basis van vier kenmerken plaatsvindt, namelijk afwijkende gezichtskenmerken, gedragsafwijkingen, groeiontwikkeling en of de moeder alcohol heeft gedronken tijdens de zwangerschap.

Vervolgens besprak **Nickie van der Wulp**, onderzoeker bij STAP en Maastricht Universiteit, over haar promotieonderzoek. In overeenstemming met Kohl, vertelde zij dat in haar Nederlandse sample, juist vrouwen met een hogere leeftijd, inkomen en opleiding alcohol dronken tijdens de zwangerschap. Ook bleek alcoholgebruik voorafgaand aan de zwangerschap een indicator te zijn voor alcoholgebruik tijdens de zwangerschap. Haar onderzoek onder verloskundigen liet zien dat verloskundigen het alcoholgebruik van hun cliënten sterk onderschatten en dat hun kennis over de gevolgen van alcohol tijdens de zwangerschap onvoldoende is. Zij heeft tevens twee voorlichtingsprogramma's ontwikkeld en getest. Het voorlichtingsprogramma dat zwangere vrouwen via hun verloskundige aangeboden kregen bleek niet significant effectief te zijn in het terugdringen van alcoholgebruik tijdens de zwangerschap. Het voorlichtingsprogramma dat zwangere vrouwen via internet aangeboden kregen bleek wel te leiden tot significante afname van het aantal vrouwen dat alcohol gebruikte tijdens de zwangerschap.

Ciska Hoving, universitair docent Gezondheidscommunicatie in de Gezondheidszorg aan de Universiteit Maastricht, gaf meer informatie over voorlichtingsprogramma's die via internet worden aangeboden om gezondheidsgedrag te beïnvloeden. Deze zogenaamde Computer Tailoring programma's hebben als doel om iedereen een persoonlijk advies aan te bieden. Bij dit advies wordt rekening gehouden met bepaalde kenmerken van het individu. Daardoor wordt in feite een gesprek met een adviseur nagebootst. Hoving vertelde dat er veel bewijs is dat dit soort programma's effect hebben op gezondheidsgedrag op de korte termijn. Daarbij is het programma dat van der Wulp en collega's hebben ontwikkeld extra van belang omdat er nog geen andere internetprogramma's beschikbaar zijn op dit terrein. Ook heeft dit programma een groot bereik, omdat het ingebed is in prenatale zorg.

Martijntje Bakker, teammanager van ZonMW, heeft zelf ruim tien jaar geleden een voorlichtingsprogramma voor verloskundigen ontwikkeld over stoppen met roken. In haar onderzoek bleek dit programma effectief te zijn om roken tijdens de zwangerschap terug te dringen. Dit programma, de V-MIS, is breed geïmplementeerd en wordt inmiddels in bijna alle 1^e-lijnspraktijken gebruikt. Zij vertelde dat een goede implementatie afhangt van goede samenwerking met de betrokken zorgprofessionals en een goede probleemanalyse van de doelgroep en professionals. Andere factoren die bij hebben gedragen aan de succesvolle implementatie zijn de inzet van STIVORO en het onderzoek naar de toepassing van de V-MIS in Nederland door de Inspectie voor de Gezondheidszorg.

Discussie

Na een korte pauze vond een discussie plaats met alle aanwezigen over het gepresenteerde onderzoek. Een belangrijk onderwerp van discussie was het gepresenteerde onderzoeksgegeven dat slechts 64% van de huisartsen en 61% van de gynaecologen het nuladvies uitdragen, terwijl dit wel het advies is van de Gezondheidsraad (2005). Alle aanwezigen benadrukten het belang dat alle zorgprofessionals hetzelfde advies geven, namelijk geen alcohol tijdens de zwangerschap. De vraag is dus waarom er nog steeds professionals zijn die zeggen dat af en toe een glaasje niet erg is. Een mogelijke oorzaak is dat deze professionals kennis missen over wat alcohol doet tijdens de zwangerschap. Mogelijk wordt er op dit moment in de opleiding meer aandacht aan besteed, waardoor jonge artsen dit wel weten en vaker het nuladvies geven, maar is met name het advies van oudere professionals onder de maat. Ook is het mogelijk dat juist professionals die zelf drinken, de schadelijkheid van alcohol tijdens de zwangerschap niet onder ogen willen zien. Ton Drenthen, die namens de NHG aanwezig was, zei dat het lastig is om alle huisartsen hetzelfde advies te laten geven, sommige individuen blijven het anders doen. Kristel Zeeman, KNOV, antwoordde hierop dat er waarschijnlijk meer huisartsen het nuladvies zouden uitdragen als de uitleg behorende bij het nuladvies in de standaard van de NHG overtuigender zou zijn over het belang van het uitdragen van dit advies.

Suggesties ter verbetering van het advies van de professionals hadden voornamelijk betrekking op opleiding (Quote: "Op dit moment wordt FAS op de verloskunde-opleiding behandeld als zeldzame kinderziekte, terwijl het vaker voorkomt dan bijvoorbeeld het Down-syndroom".), bijscholing (Quote: "De opleiding is belangrijk, maar bijscholing ook, er zijn immers veel verloskundigen werkzaam die lang geleden zijn opgeleid".), informatiebijeenkomsten (Quote: "In Zutphen geven we wel eens voorlichting over alcohol en zwangerschap voor professionals"; "de FAS-stichting geeft gratis voorlichting over FAS"), vakbladen (NTOG, TvV) en congressen (Quote: "Eigenlijk zou iemand op het gynaecologie congres eens iets moeten vertellen over alcohol en zwangerschap"). De KNOV staat open voor een gesprek over de rol van de KNOV bij kennisoverdracht. Martijntje Bakker adviseerde om bij de kennisoverdracht gebruik te maken van de consortia die zijn opgesteld voor het Zwangerschap en Geboorte-programma van ZonMW.

Ook werd er uitgebreid gediscussieerd over hoe zorgprofessionals het beste voorlichting zouden kunnen geven over alcohol en zwangerschap aan zwangere vrouwen. Hierbij kwam duidelijk naar voren dat professionals het moeilijk vinden om zwangere vrouwen goed te screenen. Een verloskundige was gechoqueerd dat onderzoek uitwijst dat ongeveer 30% van zwangere vrouwen alcohol gebruiken, terwijl zij hooguit een enkele in haar praktijk

tegenkomt. Blijkbaar is alcoholgebruik tijdens de zwangerschap een groot taboe, waar vrouwen niet graag over praten. Volgens een verloskundige was de gebrekkige screening een reden waarom het voorlichtingsprogramma voor verloskundigen niet effectief was.

Ondanks de beperkte effectiviteit van het programma voor verloskundigen, adviseerde een verloskundige om dit programma naast het programma via internet wel degelijk te implementeren. Immers, als verloskundige weet je nooit zeker of een client daadwerkelijk hulp via internet zoekt. Martijntje Bakker veronderstelde dat voorlichting van professionals verbeterd kan worden als zij aan alle zwangere vrouwen vragen of ze alcohol dronken voor de zwangerschap en al deze cliënten informatie meegeven over alcohol tijdens de zwangerschap.

Ook leefstijl en preconceptie kwam uitvoerig aan de orde. Ayten Elvan (fellow perinatologie UMCG) stelde dat ze het belangrijk vond dat vrouwen hun leefstijl aanpassen voordat ze zwanger worden, niet alleen op het gebied van alcohol, maar ook wat betreft roken en voeding. Alle aanwezigen stemden hiermee in, hoewel sommigen twijfelden over hoe goed vrouwen in de preconceptie-fase te bereiken zijn. De aanwezige verloskundigen en huisarts hadden zelden of nooit een vrouw op consult gehad die meer informatie wilde over gezond zwanger worden. Bovendien werd in de zaal desondanks de nadruk gelegd op het belang dat alle zorgprofessionals ook tijdens de zwangerschap het nuladvies gaven.

Er vond ook een discussie plaats over de schadelijkheid van alcohol tijdens de eerste twee weken van de zwangerschap. Kennis hierover bleek bij de meeste aanwezigen te ontbreken. Ernst Faassen, auteur van het boek *Biochemistry of prenatal alcohol exposure*, en Kees Boer, NVOG, konden vertellen dat alcohol in deze korte periode geen neurologische schade kan toebrengen¹. Als de cellen in deze fase beschadigd raken, dan leidt dat tot een miskraam en niet tot FASD. Dus als een vrouw alcohol dronk voordat ze wist dat ze zwanger was en ze had direct na 2 weken zwangerschap een test gedaan en ze had geen miskraam, dan kon haar kind hiervan ook geen neurologische beschadigingen opgelopen. Voor verloskundigen kan het prettig zijn om met deze informatie hun cliënten gerust te stellen.¹

¹Zie bijvoorbeeld: Erica O'Neil, "Developmental Timeline of Alcohol-Induced Birth Defects", Embryo Project Encyclopedia (2011) ISSN: 1940-5030

Aanwezigen:

1. Astrid Smeets (Voedingscentrum)
2. Attie Go (Gynaecoloog Erasmus MC)
3. Ayten Elvan (Fellow perinatologie UMCG)
4. Carla van Meurs
5. Chantal Quispel (Erasmus MC PHD student, Psychiatrie- Verloskunde – vrouwenziekten)
6. Ciska Hoving (Maastricht University)
7. Dianne Wesselink (orthopedagoog/GZ-psycholoog, Gelre ziekenhuizen, Zutphen)
8. Dirrienne Aman (Verloskundigenpraktijk Aan de Laak)
9. Ernst van Faassen (Department of Nephrology, Leiden University Medical Center, Leiden)
10. Hedwig Pesgens (Verloskundigenpraktijk Breedstraat, Utrecht)
11. Irma Haacke (Verloskundigenpraktijk Luna Leusden)
12. Karin Schreurs (Verloskundig centrum Zutphen)
13. Kees Boer (UHD verloskunde AMC)
14. Kristel Zeeman (KNOV)
15. Martijn Sijbom (NHG)
16. Martijntje Bakker (ZonMW)
17. Nickie van der Wulp (Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid, STAP)
18. Nicole Vermeij (Trimbos Instituut)
19. Nienke Ferwerda (Preventiewerker Verslavingszorg Noord Nederland)
20. Remke Dullemond (Gynaecoloog Erasmus MC)
21. Rudi Kohl (Jonx)
22. Susan Brouwer (Verloskundigenpraktijk Luna Leusden)
23. Sylvia Bakker (Verloskundigenpraktijk 't Klaverblad Elburg)
24. Ton Drenthen (NHG)
25. Wilma Noteborn (Re-Set Leefstijlverbetering BV)
26. Wim van Dalen (Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid, STAP)